

SUNSET Zita 23 april 2019

Vi har precis bevittnat filmen *Sunset* av László Nemes som är en drömsk och ödesmättad film som gestaltar kollapsen av det österrikiska-ungerska imperiet. Ångesten i detta fin-de-siècle drama som föranleder det första världskrigets utbrott är förlagd i den mondäna hattaffären Leiter, dit den föräldralösa dottern Irizs Leiter till den förra ägaren återvänder för att söka arbete. Hennes föräldrar dog i en anlagd brand när hon var två år och en ny ägare har tagit över butiken. Jag märkte att jag kände ett behov att placera in filmen i en tidsram, som kan delas av oss. Kanske för att denna ram likt i en psykoanalys kan skydda oss och hjälpa oss att stå ut med det förskräckliga som vi i denna film fått erfara. Som psykoanalytiker är det nödvändigt med en hållande ram för att vi ska orka med att identifiera oss med analysandens olika sidor för att kunna förstå vad de har varit med om.

Vad är vi med om i denna film?

Regissören följer via närgångna kameratagningar dotterns brutala möte med hennes hemstad och historia. Våldsamheten i konfrontationen med mörka familjehemligheter som hon liksom i en dröm får spridda ledtrådar till och söker svaren på, skildras skickligt genom det brusande, suddiga stadslivet som invaderar henne.

När jag ser filmen berörs jag av fotot och filmspråket, som ligger drömmens språk nära. Kontrasten mellan de kvardröjande närbilderna på Irizs Leiters oförställda ansiktsuttryck och det rasande tempot men suddiga fotot på det som omger henne – det som hon ska tvingas att ta ställning till – fungerar väl. Regissören lyckas med detta filmspråk hjälpa åskådaren att betrakta huvudpersonens obarmhärtiga möte med staden och hennes historia ur *hennes* perspektiv. Däremot upplever jag själva storyn i filmen som alltför spekulativ och kryptisk med dragning åt det ockulta, och jag

berörs illa av det perversa sexualvåldet och de råa avrättningarna. Antydningar och grumliga identifikationer lämnar mer öppet än de ger svar på. Varför ska jag som åskådare behöva bevittna detta meningslösa, hänsynslösa våld? Vill regissören, liksom Lars von Trier, utsätta mig/publiken för det grymma, meningslösa som får kvalitet av utlevelse? I en psykoanalys kan en vändning av perspektiv fylla funktionen av att analytikern ska få känna på rollen av att vara den utsatta sidan av patienten, som patienten plågar, och som denne inte själv vill kännas vid. Är det denna roll som jag i detta drama tilldelas?

I efterhand märkte jag att filmen fortsatta verka i mig. Mina associationer och arbete vidare blev som infall till en dröm som liksom ett drömarbete anses vara först fullbordat när associationerna införlivas med den manifesta drömmen.

Jag har därför valt att betrakta *Sunset* som en dröm eller snarare en rasande mardröm om en kvinnas sökande efter sin historia och sig själv. Är det hennes dröm vi får drömma? Knivskarpa kontraster skildrar spänningarna i tiden – den traditionella konservativa societeten mot den nationalistiska, ungerska anarkistiska rörelsen som den bror hon varskos om att hon har, har anslutit sig till. Brodern är en hänsynslös dubbelnatur som dels har brutala, sexualutlevande mord på sitt samvete, dels står för avslöjande av monarkins hyckleri. Irizs Leiter befinner sig i korselden mellan att identifiera sig med de värden den så kallad ”goda mannen” Brill- den nya ägaren till hattaffären står för, och broderns kriminella gäng. Det som förefaller gott visar dock på ett dubiöst sätt innehålla det perverterade, destruktiva. När det uppenbarar sig att Brill säljer ut unga vackra modister som hänsynslöst offras till hovet i Wien, ikläder Irizs Leiter bokstavligen de kläder brodern lämnat efter sig i det rum hon vistas i, och tar vid det revolutionära uppror brodern lämnat efter sig när han mördas. Är hennes

val en frukt av hämnd för det som hänt hennes föräldrar? Eller är det en reaktion mot det perversa kvinnovåld som utövas, som hon hämtar kraft ur, då hon inser att hon kanske är nästa utvalda offer? Som i en dröm betraktas alla personer som aspekter av en själv – som psykoanalytiker ställs jag inför om även Irizs har ett undflyende dubbelväsen i sig? Men mest slående är hennes ensamhet och isolering, och som åskådare kan jag också känna den ensamheten och ödsligheten.

Mina tankar upptas av tvetydigheten i Irizs val och ställningstaganden i brytpunkten mellan det aristokratiska styret och det nationalistiska upproret, som för mig också obehagligt speglar vissa skeenden i dagens Europa. Det som förefaller gott, visar sig grumligt. Det våldsamma glorifieras. Frågor hopas utan att man riktigt förstår Irizs bevekelsegrunder. Filmen kan kanske ses som en allegori av vad som idag utspelas i Ungern. Är den en metafor för ett land utan en riktig kärna? Den ena brutala regimen byts ut mot skuggan av densamma - med en katastrof som följd - i filmens slutbild gestaltat i första världskrigets skyttegravar.